

Barbara Barczewska

Jan Lubomirski 1905-1997

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 667-671

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Lubomirski 1905—1997

3 lipca 1997 r. odbył się pogrzeb Jana Lubomirskiego — muzyka, nauczyciela, działacza ruchu polskiego na Warmii, folklorysty. Na cmentarzu komunalnym w Dywitach Zmarłego zęgnąła pogrążona w smutku i żałobie rodzina, przyjaciele i znajomi. Piękne, wypełnione bez reszty pracą życie dobiegło kresu.

Jan Lubomirski urodził się 22 listopada 1905 r. w warmińskiej wiosce Stanclewo koło Reszła. Jego rodzice — Ignacy i Paulina z domu Blak — posiadali niewielkie gospodarstwo rolne, które nie mogło wyżywić licznej rodziny. Fakt ten zmusił ojca do podjęcia pracy w cegielni w Lipowie. Wychowaniem dzieci zajmowała się matka, która wszczepiała im szacunek dla ludzkiej pracy oraz miłość do ojczyznej ziemi.

Jan Lubomirski wychowywał się w środowisku polskim — dziadkowie i rodzice nie mówili po niemiecku. Języka tego nauczył się w szkole w Stanclewie. Tu też zainteresował się tak naprawdę muzyką. Należał do zespołu śpiewaczego, uczył się gry na skrzypcach. Mając lat kilkanaście, założył kapelę, która grała na instrumentach własnej roboty. Występowała sama bądź wspólnie z chlubą Stanclewa, czterogłosowym chórem młodzieżowym pod wezwaniem św. Cecylii.

W 1920 r. Jan Lubomirski aktywnie, na miarę swoich możliwości, włączył się do akcji przedplebiscytowej. Koncertował ze swoim zespołem muzycznym (w repertuarze były pieśni ludowe i patriotyczne), roznosił ulotki, polską prasę, zrywał niemieckie afisze. Docierał do Bredynek, Choszczewa, Sorkwit.

Młodym zdolnym człowiekiem zainteresowali się działacze Związku Polaków w Prusach Wschodnich — Jan Baczewski i Seweryn Pieniężny. Dzięki ich pomocy został wysłany w 1923 r. do Poznania na kurs dla organistów. Wykształcenie muzyczne zdobywał pod kierunkiem Feliksa Nowowiejskiego, ks. Wacława Gieburowskiego i Józefa Pawlaka. Uczęszczał na zajęcia m.in. z języka polskiego, historii, geografii, etnografii, organizacji pracy. Został wszechstronnie przygotowany do trudnej roli animatora życia polskiego w Prusach Wschodnich. Nauka w Poznaniu trwała do 1926 r.

W 1926 r. powrócił na Warmię i zamieszkał w Olsztynie. 15 sierpnia wstąpił do Związku Polaków w Niemczech. Został zatrudniony na stanowisku instruktora muzycznego i skierowany do pracy w ruchu młodzieżowym. W Związku Towarzystw Młodzieży w Prusach Wschodnich pełnił od 1927 r. funkcję sekretarza na Warmię. W latach 1926—1930 pracował w piśmie „Życie Młodzieży”, od 28 listopada 1926 r. jako redaktor odpowiedzialny. Zbierał materiały i drukował najczęściej pod pseudonimem „Luby”. Był korespondentem „Gazety Olsztyńskiej”, kolporterem polskich wydawnictw. Pracował jako bibliotekarz (w 1933 r. w Olsztynie, pod koniec lat trzydziestych w Gutkowie). W maju 1933 r. uczestniczył w konferencji dotyczącej akcji bibliotekarskiej, a w latach 1934—1935 brał udział w kursach bibliotekarsko-świeclicowych zorganizowanych w Olsztynie. Zajmował się teatrem. 14 listopada 1926 r. zagrał w sztuce *Do wyższych ja rzeczy urodzony*. W 1928 r. pomagał w przygotowaniu przedstawienia teatralnego *Złote pantofelki*.

Jan Lubomirski współuczestniczył w zakładaniu polskich przedszkoli i szkół, np. w Wymouju, Lesznie i Stanlewie. Wspierał kulturę fizyczną, organizował drużyny sportowe, zawody, wspólnie z innymi budował boiska. W celu lepszego przygotowania merytorycznego wziął udział w 1934 r. w kursie instruktorskim. W roku następnym uczestniczył w kursie przysposobienia rolniczego.

Jan Lubomirski był przede wszystkim instruktorem muzyki i śpiewu. Wychowany w muzycznej tradycji Stanlewa, dorastający w muzykującej rodzinie, kształcony najpierw w wiejskiej szkółce, a następnie profesjonalnie w Poznaniu młody człowiek z chłonną głową, pełen humoru i życzliwy dla wszystkich, organizował życie muzyczne ludności polskiej. Jako jedyny działacz posiadający gruntowne przygotowanie w tym zakresie, zakładał i prowadził chóry i zespoły, a także opracowywał dla nich repertuar (pieśni patriotyczne i ludowe). Docierał do najodleglejszych szkół, świeclic i Towarzystw Młodzieży na Warmii, Mazurach, Powiślu i Ziemi Złotowskiej. Pomagał lokalnym działaczom, nauczycielom szkół polskich. Popularyzował rodzimą pieśń polską. W latach trzydziestych rozpoczął spisywanie pieśni ludowych, które powielane ukazywały się w formie śpiewników. W 1933 r. opublikowano na łamach „Młodego Polaka w Niemczech” w autorskim opracowaniu dwie pieśni warmińskie.

Od przyjazdu do Olsztyna Jan Lubomirski związał się z działającym tu czterogłosowym Chórem Mieszanym im. Feliksa Nowowiejskiego. Został jego drugim dyrygentem (pierwszym był Antoni Szajek). Od 1927 r. prowadził zajęcia z chórzystami, dokształcając ich w czytaniu nut oraz w grze na instrumentach. Dbał o repertuar zespołu, sprowadzał z kraju śpiewniki. Prowadził bibliotekę chóru. Wraz z zespołem uczestniczył w czerwcu 1936 r. w Zlocie Śpiewaków Polskich w Warszawie. Pracował również z orkiestrą, którą zorganizował i prowadził Antoni Szajek.

Około 1929 r. zaczął tworzyć własny zespół wokalny. Był to chór męski „Warmia”, również czterogłosowy. Ze względu na kłopoty repertuarowe, Jan Lubomirski często sam dokonywał opracowań utworów, przystosowując je do potrzeb chóru męskiego. „Warmia” występowała do 1939 r., zdobywając z roku na rok coraz większe uznanie.

Jan Lubomirski należał do najaktywniejszych działaczy Związku Towarzystw Młodzieży. Nie było zajęcia, którego by się nie podjął. Jego zaangażowanie dostrzegło kierownictwo Związku Polaków w Niemczech, wręczając mu w marcu 1933 r. dyplom za wytrwałość i ofiarność w pracy społecznej. W listopadzie tego roku uczestniczył w pielgrzymce działaczy Związku do Rzymu.

Praca w terenie wiązała się z wieloma niebezpieczeństwami. Jan Lubomirski wcześniej doznał szykan ze strony Niemców, które nasiliły się po 1933 r. Wielokrotnie robiono na niego zasadzki. Do organizacji Bund Deutscher Osten przesyłano sprawozdania o działalności „organisty Lubomirskiego”. Latem 1935 r. został na krótko aresztowany w Pieszku za rozprowadzanie *Krzyżaków* Henryka Sienkiewicza. Mimo niebezpieczeństw był wciąż aktywny: w 1937 r. uczestniczył w patriotycznych uroczystościach na Górze św. Anny, 16 stycznia 1938 r. przemawiał w imieniu młodzieży Warmii na regionalnym sejmiku w Olsztynie.

W sierpniu 1939 r. wyjechał na urlop w góry Schwarzwald. Z powodu mobilizacji przerwał wypoczynek. 23 sierpnia został aresztowany w Berlinie, osadzony w więzieniu, a następnie zesłany do obozu koncentracyjnego Sachsenhausen-Oranienburg. W kwietniu 1945 r. przeżył ewakuację. 3 maja — dzięki wojskom amerykańskim — odzyskał wolność. Po wyzwoleniu tułał się po różnych obozach przejściowych. W latach 1945—1946 prowadził chór złożony z Polaków — byłych więźniów.

W kwietniu 1946 r. powrócił do Olsztyna i podjął pracę w szkolnictwie. W latach 1946—1948 pracował jako nauczyciel muzyki i śpiewu kolejno: w Szkole Powszechnej nr 2 (1 maja 1946—1947), Publicznej Średniej Szkole Zawodowej (1 grudnia 1946—31 lipca 1947), Państwowym Żeńskim Gimnazjum Krawieckim (1 stycznia 1947—1948), Państwowym Gimnazjum i Liceum (1 września 1947—1948). Zakładał chóry szkolne, a także chór mieszany przy kościele oo. Franciszkanów, udzielał prywatnie lekcji muzyki. W latach 1946—1947 uczestniczył w kursach dla muzyków: w Morągu, Łądku Zdroju i Łęborku. W 1948 r. uzyskał jako ekstern maturę w Liceum Pedagogicznym w Olsztynie. W tym też roku ze względu na zły stan zdrowia zrezygnował z pracy nauczycielskiej. W latach pięćdziesiątych pracował jako referendarz w Wydziale Oświaty Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie.

Rozstanie ze szkolnictwem oznaczało dla Jana Lubomirskiego powrót do działalności prowadzonej przed wojną — zbierania folkloru muzycznego. W 1950 r. został stałym pracownikiem Ekipy Olsztyńskiej działającej w ramach Ogólnopolskiej Akcji Zbierania Folkloru Muzycznego, zorganizowanej przez Państwowy Instytut Sztuki (PIS). Jako jedyny w tym zespole miał wykształcenie muzyczne. Podróżował po Warmii, Mazurach, Powiślu, a od 1957 r. także po Kurpiach, z członkami ekipy lub sam, pieszo, koleją, autobusem. Wyszukiwał osoby pamiętające autentyczne pieśni ludowe, a więc ludzi starych. W tym celu przemierzał wsie, zachodził do Państwowych Domów Opieki — odwiedzał Węgorzewo, Jeziorany, Sorkwity, Barczewo, Giżycko. Niektórzy z własnej inicjatywy pomagali mu zbierać materiał folklorystyczny. I — jak napisała jedna z pensjonariuszek PDO — „Czekamy z niecierpliwością Waszego przyjazdu, jak

wyglądamy słońca po obecnych szarych dniach”. Bo Jana Lubomirskiego lubili wszyscy — starzy i młodzi. Jedni pamiętali sprzed wojny, drugich ujmował dowcipem. Docierał tam, gdzie zamykano przed innymi drzwiami. Ludność miejscowa ciężko doświadczona po 1945 r. nieufnie odnosiła się do tego typu akcji. Wielu zbieraczy powoływało się więc na Lubomirskiego i to wystarczało.

W 1957 r. zrezygnował z pracy w PIS-ie, ale zawsze chętnie służył pomocą jako konsultant. W 1969 r. wspólnie ze Stanisławem Markiewiczem wydał *Pieśni Warmii i Mazur*.

W latach 1953—1960 założył i prowadził przy redakcji „Słowa na Warmii i Mazurach” zespół „Żywego Słowa”. Obok utworów literackich prezentowano śpiew chórally i solowy. Jan Lubomirski skomponował na potrzeby zespołu kilkadziesiąt utworów, głównie do wierszy poetów warmińskich: Marii Zientary-Malewskiej, Alojzego Śliwy i Teofila Ruczyńskiego. Niektóre wydrukowano w miejscowej prasie.

1 sierpnia 1956 r. przyznano Janowi Lubomirskiemu rentę dla osób szczególnie zasłużonych. Chętnie się jednak zgodził przyjąć funkcję instruktora do spraw muzyki w Wojewódzkim Domu Kultury w Olsztynie. Służył pomocą zespołom artystycznym, takim jak Zespół Pieśni i Tańca „Olsztyn”, harcerski zespół artystyczny „Krusyna”, zespół artystyczny przy olsztyńskiej Jednostce Wojskowej; współpracował z zespołami ukraińskimi i cygańskimi działającymi na Warmii i Mazurach. Pomoc ta polegała na udostępnianiu swoich bogatych zbiorów, opracowywaniu pieśni i tańców ludowych. Wielu ludziom — wykonawcom i odbiorcom — przybliżył kulturę ludową. W latach sześćdziesiątych zaangażował się w akcję tzw. trzydniówek kulturalnych, organizowanych głównie w szkołach rolniczych. Współpracował z wieloma instytucjami kulturalnymi. Był członkiem Oddziału Wojewódzkiego Zjednoczenia Polskich Zespołów Śpiewających i Instrumentalnych w Olsztynie, Stowarzyszenia Miłośników Muzyki im. Feliksa Nowowiejskiego w Olsztynie (od 6 grudnia 1962), Towarzystwa Kultury Teatralnej. Uczestniczył w szkoleniach dyrygentów i instruktorów oświatowych.

W 1957 r. zaangażował się w prace organizacyjne przy muzeum Feliksa Nowowiejskiego w Barczewie. Muzeum powstało w 1960 r., a dzięki Lubomirskiemu wzbogaciło się o wiele cennych eksponatów, m.in. autentyczny fortepian kompozytora.

Działalność kolekcjonerską Jan Lubomirski prowadził już przed wojną. W 1939 r. utracił wszystko. Po wojnie wrócił do zbieractwa. Gromadził sztukę ludową i przekazy polskości. Wiele wartościowych eksponatów kultury materialnej ofiarował Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie. W 1975 r. powodzeniem cieszyła się wystawa „Kolekcja Jana Lubomirskiego”. Powiększył również zbiory skansenu w Olsztynku, Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, Muzeum w Kwidzynie. Wiele skorzystała rozgłośnia Polskiego Radia w Olsztynie przygotowując audycje muzyki ludowej.

Był osobą znaną i popularną w regionie. Jego wiedzę i znajomości często wykorzystywano w pracy naukowej, np. uczestniczył w dniach 1—21 sierpnia 1965 r. w obozie badawczym zorganizowanym przez Studenckie Koło Naukowe Historyków przy Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Po latach niezwykle aktywnego życia powoli się wyciszał. W latach osiemdziesiątych pracował jeszcze w Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, pełniąc w niej funkcję sekretarza Komisji Weryfikacyjnej.

Był laureatem wielu nagród: Ministra Kultury i Sztuki (1965), Wojewódzkiej Rady Narodowej (1965), Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego „Pojezierze” (1965), nagrody honorowej miesięcznika „Warmia i Mazury” (1976), Nagrody Oskara Kolberga (1977). Odznaczony m.in. Złotym Krzyżem Zasługi (1955), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1960), Odznaką Honorową Stopnia I z Laurem Zarządu Głównego Zjednoczenia Polskich Zespołów Śpiewaczych i Instrumentalnych (1966), Złotą Odznaką Honorową Zasłużonego dla Warmii i Mazur (1966), Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1971), Orderem Sztandaru Pracy I Klasy (1977), Odznaką Polskiego Związku Chórów i Orkiestr I Klasy z Laurem (1983). Został członkiem honorowym m.in. Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, Polskiego Związku Chórów i Orkiestr, Stowarzyszenia Miłośników Muzyki im. Feliksa Nowowiejskiego w Olsztynie i Zespołu Pieśni i Tańca „Kortowo” Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie. W 1983 r. nazwisko Jana Lubomirskiego wpisano uchwałą Miejskiej Rady Narodowej w Olsztynie do „Złotej Księgi”. 27 kwietnia 1986 r. uchwałą Zjazdu Delegatów nadano mu tytuł Honorowego Prezesa Polskiego Związku Chórów i Orkiestr. 22 lutego 1996 r. Rada Miejska podjęła decyzję o wpisaniu Jego nazwiska do „Księgi Honorowych Obywateli Olsztyna”.

W 1996 r. Jan Lubomirski poniósł bolesną stratę. 2 grudnia zmarła żona Janina, z domu Żmidzińska. Oboje byli ludźmi prawego charakteru, pracowitymi i skromnymi.

Jan Lubomirski zmarł 30 czerwca 1997 r. w Olsztynie. Pozostawił po sobie pamięć życzliwego i dobrego człowieka.

Barbara Barczewska